

Sygn. akt I ACa 1507/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 sierpnia 2018 r.

Sąd Apelacyjny w (...) Wydział I Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Jan Futro (spr.)

Sędziowie: SA Małgorzata Mazurkiewicz-Talaga,

SA Bogdan Wysocki

Protokolant: st. sekr. sąd. (...)

po rozpoznaniu w dniu 30 sierpnia 2018 r. w (...)

na rozprawie

sprawy z powództwa B. W.

przeciwko M. S., G. J. i T. P. (1)

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji pozwanych

od wyroku Sądu Okręgowego w (...) z dnia 7 września 2017 r.

sygn. akt XIII C 51/17

1. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 1 i powództwo oddala oraz w punkcie 2 i zasądza od powódki na rzecz pozwanych 737 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego;
2. zasądza od powódki na rzecz pozwanych 1140 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Bogdan Wysocki Jan Futro Małgorzata Mazurkiewicz-Talaga

I A Ca 1507/17

UZASADNIENIE

Powódka B. W. w pozwie skierowanym przeciwko M. S., G. J. i T. P. (1) wniosła o zobowiązania pozwanych do złożenia oświadczenia woli o treści: „Wyrażam zgodę na ekshumację zwłok zmarłej D. W. z grobu zlokalizowanego na cmentarzu parafialnym S. w P., celem przeniesienia jej urny z prochami do grobu na cmentarzu parafialnym w C.". Nadto wniosła o zasądzenie kosztów procesu.

Pozwane wniosły o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 7 września 2017 r. Sąd Okręgowy w (...) zobowiązał pozwane M. S., G. J., i T. P. (1) do złożenia oświadczenia woli o treści: „Wyrażam zgodę na ekshumację zwłok zmarłej D. W. z grobu zlokalizowanego na cmentarzu parafialnym S. w P., celem przeniesienia jej urny z prochami do grobu na cmentarzu parafialnym w C.”.

Orzekając o kosztach postępowania zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz powódki kwotę 600 zł tytułem zwrotu opłaty sądowej oraz kwotę 737 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Jako podstawy rozstrzygnięcia Sąd I instancji powołał następujące ustalenia.

Powódka jest córką D. W., która zmarła w dniu 6.11.2016 r. w P.. Mężem zmarłej jest M. W., który pozostawał w małżeństwie od sierpnia 1993 r. Pozwana T. P. (1) jest babcią powódki i matką zmarłej, M. S. i G. J. są siostrami zmarłej. Powódka wraz z rodzicami zamieszkiwała w P.. W dniu 10.07.2016 r. D. W. wyprowadziła się z P., początkowo zamieszkiwała u swojej matki w K., a następnie w swoim mieszkaniu przy ul. (...) w P.. Zamieszkiwała tam wspólnie z M. S., jej mężem oraz T. P. (2). Mama powódki od roku 2010 cierpiała na choroby nowotworowe, poddana została operacji.

Generalnie relacje między zmarłą, a jej mężem i dziećmi układały się poprawnie. Zamieszkiwali wspólnie, razem prowadzili gospodarstwo domowe, utrzymywali relacje towarzyskie ze znajomymi. Posiadali dwoje dzieci – powódkę oraz syna w wieku lat 15, który jest po wylewie, nie widzi, nie słyszy, nie chodzi, porusza się wyłącznie na wózku.

Mama powódki miała dużą zmienność nastroju, która była widoczna dla otoczenia, nie odzywała się wówczas do rodziny, a okresowo wyprowadzała się z domu pozostawiając rodzinę. Wracała do domu przeciętnie po dwóch tygodniach. Takie zachowanie obserwowano u niej w okresie około ostatnich 10 lat życia. D. W. znajdowała się w takim stanie psychicznym, że po okresach wesołości następował okres „naburmuszenia”, zdarzało się, że mówiła do siebie. Po takich okresach pogorszenia nastroju wracała ona do domu i stosunki rodzinne wracała do normy, opiekowała się dziećmi, nie miała żadnych konfliktów z małżonkiem. Ostatnie 2 tygodnie przed śmiercią spędziła w hospicjum, gdzie zmarła.

Powódka, córka zmarłej oraz jej mąż M. W. o śmierci matki i żony dowiedzieli się w poniedziałek wieczorem podczas, gdy śmierć nastąpiła w sobotę lub niedzielę 6.11.2016 r. na oddziale paliatywnym szpitala w P.. Powódka i mąż zmarłej nie mieli wiedzy przed jej śmiercią, gdzie ona przebywa, w szczególności, że umieszczona została w szpitalu na oddziale paliatywnym. Uroczystości pogrzebowe załatwiła M. S. i ona samodzielnie zdecydowała o miejscu pochówku w P.. Okoliczność ta w żadnym stopniu nie została ustalona z córką i mężem zmarłej. Powódka przynajmniej raz w tygodniu bywa na cmentarzu w P., M. W.

1

podobnie, natomiast duże trudności sprawia dowożenie na miejsce pochówku matki jej chorego syna. Podkreślić tu należy, że miejscowość P. posiada cmentarz w miejscowości C. oddalony ok. 3-4 km. Część rodziny zmarłej wyraziła zgodę na ekshumację, natomiast zgody tej odmówiły pozwane. Zmarła nigdy nie rozmawiała ze swoim mężem na temat ewentualnego miejsca pochówku.

O miejscu pochówku zdecydowały pozwane w żadnym stopniu nie uzgadniając tego z mężem i córką zmarłej.

Zmarła w ostatnich dniach życia sporządziła testament i przekazała swój majątek na rzecz kościoła, wydiedzicząc męża, w testamencie pominęła też chorego syna. Dokonała również sprzedaży swojego mieszkania w P., którego wartość oceniano na ok. 500 000 zł, natomiast sprzedaż nastąpiła na rzecz M. S. za kwotę 265 000 zł. D. W. miała również dostęp do wspólnego konta z małżonkiem i w sierpniu 2016 r. pobrała z konta kwotę ok. 800 000 zł, z którą nie wiadomo co zrobiła. Mąż zmarłej po jej śmierci oraz w okresie bezpośrednio poprzedzającym śmierć nie miał z nią kontaktu, nie miał również dostępu do jej mieszkania.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy wskazał, że podstawę uwzględnienia powództwa stanowią przepisy art.15 ust. 1 pkt.2 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych w związku z art. 24 § 1 k.c.

Zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 31.01.1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych prawo pochowania zwłok ludzkich ma najbliższa, pozostała rodzina osoby zmarłej, a mianowicie pozostały małżonek, krewni zstępni, krewni wstępni, krewni boczni do 4 stopnia oraz powinowaci. Z treści cytowanego zapisu jednoznacznie wynika, że prawo do pochówku w pierwszej kolejności przywołuje małżonek i dzieci osoby zmarłej. Przepis ten wprawdzie nie zastrzega pierwszeństwa na rzecz tych osób, ale dotyczy prawa osobistego i podlega reżimowi art. 24 k.c., a powódka należąca do kręgu tych osób może skutecznie domagać się ekshumacji, gdy działanie innych osób przedstawia się jako bezprawne.

Działania pozwanych w bardzo istotny sposób naruszają dobra osobiste powódki i jej najbliższych, bowiem utrudniają sprawowanie kultu osoby zmarłej dla powódki, męża zmarłej, a przede wszystkim dla chorego i w znacznym stopniu niepełnosprawnego dziecka.

Jako podstawę rozstrzygnięcia o kosztach procesu - wskazując, co się na nie składa - Sąd Okręgowy powołał przepisy art. 98 § k.p.c.

Od wyroku tego zaskarżając go w całości apelację pozwane zarzucając zaskarżonemu wyrokowi:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

a) art. 10 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych, poprzez jego błędną wykładnię i uznanie, że przepis ten wskazuje osoby uprawnione do decydowania o sposobie pochowania zmarłej, mimo iż przepis ten wskazuje osoby zobowiązane do pochówku tylko w przypadku, gdyby zmarła nie pozostawiła w tym zakresie swojej woli,

b) art. 24 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i nieprawidłowe uznanie, że doszło do naruszenia dóbr osobistych powódki, mimo iż w żadnej mierze nie została ona pozbawiona prawa do kultu osoby zmarłej, a także poprzez całkowite pominięcie konieczności ochrony dóbr osobistych zmarłej D. W., która pozostawiła swoją ostatnią wolę co do sposobu i miejsca swojego pochówku,

2. naruszenie przepisów prawa procesowego, tj.:

a) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i dokonanie dowolnej oceny dowodów, z naruszeniem zasad doświadczenia życiowego i logicznego myślenia, poprzez:

- nadanie przymiotu wiarygodności zeznaniom świadków H. S., J. P., M. W., J. N., P. M. i K. P., a także zeznaniom powódki, mimo iż

2

zeznania te stoją w sprzeczności z pozostałym zgromadzonym w sprawie materiałem dowodowym, w szczególności testamentem zmarłej D. W., pełnomocnictwem udzielonym do sprawy o rozwód, korespondencją mailową dotyczącą rozwiązania kwestii spornych przed wytoczeniem powództwa o rozwód między D. W. i M. W., historią choroby zmarłej D. W.,

- pominięcie w ustaleniach faktycznych okoliczności wynikających z przedłożonych dokumentów: testamentu zmarłej D. W., pełnomocnictwa udzielonym do sprawy o rozwód, korespondencji mailowej dotyczącej rozwiązania kwestii spornych przed wytoczeniem powództwa o rozwód między D. W. i M. W., historii choroby zmarłej D. W., a potwierdzających twierdzenia o istniejącym konflikcie między małżonkami (...), złych relacji między zmarłą D. W. i córką (powódką), działań zmierzających do orzeczenia rozwodu między D. W. i M. W., okolicznościach związanych ze znęcaniem się psychicznym nad zmarłą D. W. przez męża,

- pominięcie w ustaleniach faktycznych, mimo dowodów z zeznań świadka W. S. i zeznań pozwanych, a także testamentu zmarłej D. W., okoliczności związanych z pozostawieniem przez zmarłą ostatniej woli w zakresie sposobu i miejsca swojego pochówku,

b) art. 328 § 3 k.p.c. poprzez pominięcie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku podstawy faktycznej rozstrzygnięcia - szeregu dowodów przeprowadzonych w sprawie, w szczególności dowodów z dokumentów (pełnomocnictwa do sprawy o rozwód, korespondencji mailowej, historii choroby D. W., testamentu D. W.), a także zeznań świadka W. S. i zeznań pozwanych (także złożonych w formie pisemnego oświadczenia),

3. błędy w ustaleniach faktycznych, będących podstawą wydanego orzeczenia, w zakresie:

a) ustalenia braku konfliktu między D. W. a mężem M. W., D. W. a córką B. W.,

b) ustalenia braku działań zmierzających do orzeczenia rozwodu między małżonkami (...),

c) ustalenia, że brak przeniesienia prochów zmarłej D. W. utrudnia wykonywanie kultu osoby zmarłej.

W konsekwencji wniosły o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa oraz zasądzenie kosztów procesu z uwzględnieniem kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje ewentualnie uchylenie go i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Nadto wniosły o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z postanowienia Sądu Rejonowego (...) i W. z dnia 11 września 2017 r., sygn. akt(...) na okoliczność niekwestionowania testamentu zmarłej D. W.,

Powódka wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja okazała się zasadna.

Wobec postawienia w apelacji zarówno zarzutów naruszenia prawa materialnego jak i procesowego zauważyć trzeba, że prawidłowość zastosowania lub wykładni prawa materialnego może być właściwie oceniona jedynie na kanwie niewadliwie ustalonej

3

podstawy faktycznej rozstrzygnięcia. Skuteczne, zatem zgłoszenie zarzutu dotyczącego naruszenia prawa materialnego wchodzi zasadniczo w rachubę tylko wtedy, gdy ustalony przez sąd pierwszej instancji stan faktyczny, będący podstawą zaskarżonego wyroku, nie budzi zastrzeżeń. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1997 r (...)- (...))

Nie znajduje podstaw zarzut naruszenia art. 328 § 2 (w apelacji przez omyłkę § 3) k.p.c. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem uchybienie wymaganiom określonym temu przepisowi może być ocenione jako mogące mieć wpływ na wynik sprawy tylko wyjątkowo, gdy braki w uzasadnieniu są tak znaczące, że uniemożliwiają kontrolę instancyjną zaskarżonego orzeczenia. W niniejszej sprawie - pomimo pewnych niedostatków uzasadnienia - sfera motywacyjna zaskarżonego wyroku została ujawniona w stopniu pozwalającym na poddanie go kontroli instancyjnej.

Należy się zgodzić z apelującymi, że Sąd I instancji pominął szereg dowodów przeczących ukształtowanej przez niego ocenie relacji między zmarłą a jej w szczególności mężem bądź nie wyciągnął z nich logicznych wniosków.

Nie wyciągnął w szczególności żadnego wniosku z faktu, że zmarła wyprowadziła się z zajmowanego mieszkania w P. na 4 miesiące przed śmiercią. Wcześniej wyprowadzała się na kilka dni (zeznania świadka J. P.), do tygodnia (zeznania świadka J. N.) czy maksymalnie do dwóch tygodni (zeznania M. W.). Jak informacyjnie zeznała powódka na rozprawie

dnia 25 kwietnia 2017 r.: „Mama się wyprowadziła 10 lipca 2016 r. z domu w P. i zamieszkała w swoim mieszkaniu w P. przy (...) Zerwała z nami kontakt.”

Fakt stanowczego zerwania kontaktu z mężem potwierdzają pominięte całkowicie przez Sąd Okręgowy fakt udzielenia przez nią adwokatowi A. Z. pełnomocnictwa do wytoczenia sprawy o rozwód oraz korespondencja mailowa dotycząca rozwiązania kwestii spornych przed wytoczeniem powództwa o rozwód między D. W. i M. W..

Także wynikający z jej testamentu fakt wydziedziczenia męża i wskazane w nim przyczyny wydziedziczenia świadczą o tym, że zmarła zamierzała rozwieść się i na stałe zamieszkać w P.. Treść ta nie dowodzi prawdziwości wszystkich czy nawet części zawartych tam twierdzeń, dowodzi jednak jej negatywnego stosunku do męża.

Nie mogą przeciwko temu przemawiać przywołane w uzasadnieniu zeznania świadka P. M.. Pomijając fakt, że widywał on się ze zmarłą raz w roku w czasie kolędy jest oczywistym, że w czasie tych odwiedzin małżonkowie rzadko ujawniają przed księdzem zamiar rozejścia się.

Nie można także pominąć faktu, że zmarła właśnie M. S. uczyniła wykonawcą testamentu. Aczkolwiek wykonawca testamentu w myśl art. 988 § 1 k.c. upoważniony i zobowiązany jest jedynie do zarządzania majątkiem spadkowym, spłacenia długów spadkowych, a następnie wydania spadkobiercom majątku spadkowego zgodnie z wolą spadkodawcy, to jednak fakt powierzenia jej tych obowiązków świadczy niewątpliwie o zaufaniu, jakim darzyła ją zmarła.

Wbrew też ocenie Sądu zeznania H. S., J. P., M. W., J. N., P. M. i K. P. nie tworzą spójnej i logicznej całości. Zeznania świadków H. S., J. P., M. W. wskazują przecież na nieporozumienia, czy napięcia między zmarłą a jej mężem. Jedynie świadek K. P. zeznał, że ze środowiska wie, jakie były stosunki siostry w małżeństwie. Nie miała żadnych konfliktów z mężem. Wbrew też faktom bezspornym stwierdziła, że zmarła była z mężem do końca.

Z tych też względów należało ocenić, że pominięte przez Sąd Okręgowy dowody oraz zeznania świadka W. S. oraz pozwanych M. S. i G. J. pozwalają na przyjęcie, że - niezależnie od rzeczywistego kształtu konfliktu

4

D. W. z mężem – wyrażała ona wolę pochowania je na cmentarzu w P. i niechęć do pochowania jej w C..

Mając na względzie powyższe ustalenia wskazać należy, że zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych z dnia 31 stycznia 1959 r. tj. z dnia 21 kwietnia 2017 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 912 dalej także: ustawa) pierwszeństwo do pochowania zwłok współmałżonka ma pozostały małżonek i jego dzieci. Jeżeli jednak po pochowaniu zwłok, powstaje między najbliższymi członkami rodziny spór co do miejsca pochowania i roztoczenia pieczy nad grobem osoby zmarłej, sąd, rozstrzygając ten spór, powinien mieć na względzie nie tylko przepisy powołanej ustawy, lecz przede wszystkim przepisy prawa cywilnego, w tym art. 24 k.c. Jak zasadnie wskazują apelujące o miejscu i sposobie pochowania zwłok, a także o wyborze osoby, która ma się tym zająć, decyduje przede wszystkim pozostawiona wola zmarłego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia z dnia 14 maja 1982 r., (...))

Zgodzić się trzeba też z poglądem, że szacunek i spokój należne osobie zmarłej uzasadniają wniosek, iż żądanie ekshumacji wysunięte w toku sporu między osobami bliskimi zmarłemu może być uwzględnione tylko w zupełnie wyjątkowych wypadkach, w których przemawiają za tym szczególnie względy ochrony dóbr osobistych.

Takich wyjątkowych okoliczności nie można dopatrywać się wyłącznie w bardziej dogodnym (bliższym) dojeździe do grobu.

Wobec powyższego Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. orzekł jak w punkcie 1 wyroku orzekając o kosztach postępowania przed Sądem I instancji zgodnie z treścią przepisu art. 98 § 1 i 3 k.p.c. zw. z § 2 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. poz. 1800

ze zm.). Na koszty te składają się koszty zastępstwa procesowego strony pozwanej w wysokości 720 zł i koszty opłaty skarbowej w wysokości 17 zł.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono zgodnie z treścią przepisu art. 98 § 1 i 3 k.p.c. zw. z § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. poz. 1800 ze zm.). Na koszty te składają się koszty opłaty od apelacji w wysokości 600 zł oraz koszty zastępstwa procesowego strony pozwanej w wysokości 540 zł.

Bogdan Wysocki Jan Futro Małgorzata Mazurkiewicz-Talaga